

УДК 336

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Вудвуд В.В., Шанюк О.В.

Чернівецький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

В статті висвітлено особливості функціонування та основні проблеми фінансування діяльності сільськогосподарських підприємств України. Проаналізовано динаміку формування джерел їх фінансування. Досліджено особливості забезпечення капітальними інвестиціями, банківськими кредитами та іншими формами фінансування сільськогосподарських підприємств. Вивчено чинники, що впливають на фінансову стабільність. Запропоновано шляхи вирішення проблем фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: фінансове забезпечення, фінансовий стан підприємства, інвестиції, лізинг, банківське кредитування, державна допомога, аграрні розписки, вексельне фінансування.

Постановка проблеми. Історично склалося так, що Україна є аграрною країною з давніми традиціями землеробства. Завдяки третині світових чорноземів і сприятливим кліматичним умовам, вона має високий потенціал розвитку сільського господарства і лідирує на світових аграрних ринках з виробництва цукру, соняшникової олії, зерна, тощо. Сільське господарство України є одним із найважливіших видів економічної діяльності, забезпечує понад 9,2% ВВП та понад 30% експорту країни. Проте, за весь період ринкових реформ фінансове забезпечення діяльності та економічного розвитку сільськогосподарських підприємств залишається найбільшою проблемою, оскільки недостатній обсяг фінансових ресурсів, що перебувають в розпорядженні сільськогосподарських підприємств та їх неефективне використання негативно впливають на фінансовий стан підприємств, а саме на: фінансову стійкість, платоспроможність, ліквідність, конкурентоспроможність тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми фінансування сільськогосподарських підприємств досліджували такі вчені як: Л. Першко, В. Андрієвський, О. Гривківська, Т. Лункіна, М. Дем'яненко, Ю. Стецюк, А. Чупіс та інші. Однак, окремі питання щодо вивчення

проблеми фінансування діяльності сільськогосподарських підприємств залишаються невирішеними та потребують наукових досліджень.

Головною метою статті є визначення основних факторів, які впливають на ефективність формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств, здійснення оцінки джерел фінансування та визначення оптимальних шляхів забезпечення їх діяльності фінансовими ресурсами.

Виклад основного матеріалу. Необхідно підкреслити певні особливості функціонування сільськогосподарських підприємств, до яких, на думку О.В. Гривківської, належать сезонність виробництва, тривалість періоду відтворення основних засобів, безперервність виробництва, використання живих організмів, як засобів та предметів праці тощо [2, с. 89].

Такі особливості функціонування сільськогосподарських підприємств потребують вивчення підходів та розгляду стану фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств. Від забезпечення достатнім обсягом фінансових ресурсів та ефективності фінансування сільськогосподарських підприємств залежить їх подальший розвиток та агропромислове виробництво в цілому.

На сьогоднішній день, актуальним залишається питання налаштування сільськогосподарських підприємств на ринкові форми фінансування, але проблеми, які виникають при розв'язанні цього питання є набагато більшими.

Серед основних проблем фінансування діяльності сільськогосподарських підприємств необхідно виділити такі, як: недоступність кредитних ресурсів, відсутність гарантій повернення інвестицій та кредитів, нерівномірність виконання сільськогосподарських робіт, недостатність державної підтримки.

На думку Лункіної Т.І., перехід до ринкової економіки спричинив значні зміни в структурі фінансових ресурсів підприємств сільського господарства. Вони потребують ефективного інвестиційного забезпечення, тому що їм не вистачає коштів для задоволення власних потреб [6, с. 14].

За даними Державної служби статистики України, в 2016 році обсяг капітальних інвестицій в підприємства сільського господарства досяг 45 млрд. грн. та став рекордним у порівнянні з минулими роками. В 2017 році загальний обсяг капітальних інвестицій в сільськогосподарські підприємства збільшився ще на 12,9 млрд. грн., в порівнянні з минулим роком та становив 57,9 млрд. гривень. Загалом, протягом 2013–2017 років спостерігається тенденція до збільшення обсягу капітальних інвестицій в підприємства сільського господарства, за цей період їх стало більше на 41,3 млрд. гривень (рис. 1).

Проте, у 2017 році обсяги прямих іноземних інвестицій в аграрний сектор в порівнянні з 2016 роком зросли на 16,7% і склали 586,2 млн. доларів. За даними аналітичного департаменту УАК, найбільший обсяг іноземних інвестицій спрямованих

в сільське господарство спостерігався в 2012 році та становив 725,3 млн. дол., що на 23,7% більше, ніж у 2017 році [8].

Таким чином, враховуючи сучасний стан та механізми стимулювання виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств, можна виділити декілька інструментів забезпечення фінансовими ресурсами, зокрема: банківське кредитування, вексельне фінансування, аграрні розписки, лізинг, державне фінансування, зовнішні запозичення, тощо.

На думку Лункіної Т.І., банківський кредит є одним з основних джерел фінансування діяльності підприємств аграрного сектору, оскільки саме він активно впливає на раціональне формування засобів підприємства [6, с. 8]. На сьогоднішній день, банківське кредитування забезпечує близько 30% фінансових ресурсів підприємств сільського господарства і посідає друге місце після внутрішнього самофінансування.

На рис. 2 зображена динаміка обсягів банківських кредитів наданих підприємствам сільського господарства.

Як видно з рисунку, найбільший обсяг кредитів наданих банками сільськогосподарським підприємствам, за останні 5 років, спостерігається у 2016 році і становить 56 млрд. гривень. В свою чергу, у 2013 році спостерігається найменший, за цей період, обсяг банківських кредитів на суму 44 млрд. гривень. В цілому, за 2013–2017 роки відсутня чітка тенденція до зменшення або збільшення обсягів банківських кредитів наданих сільськогосподарським підприємствам, їх обсяги у 2014 році збільшуються в порівнянні з 2013 роком на 11 млрд. грн., але у 2015 році зменшуються на 6,6 млрд. грн. в порівнянні з попереднім роком. Обсяги банківських кредитів за 2017 рік лише на 0,1 млрд. грн. перевищують їх обсяги за 2015 рік.

Обсяги банківського кредитування не відповідають потребам сільськогосподарської галузі. Значними недоліками банківського кредитування є відсутність надійного забезпечення, високі ризики кредитних операцій, високі процентні ставки, тощо.

За вексельного фінансування, банк повністю або частково бере на себе добровільну відповідальність за виконання зобов'язань будь-якого з учасників вексельного договору, підприємства можуть придбати товари у банку на умовах відстрочки платежу, сплативши при цьому в кілька разів нижчу ціну, ніж ставка за банківським кредитом, оскільки середня ставка за аваль векселем становить 1-2%.

Проте, розвиток вексельних відносин в сільському господарстві стримують такі чинники, як: ризик непогашення векселів, відсутність сталого

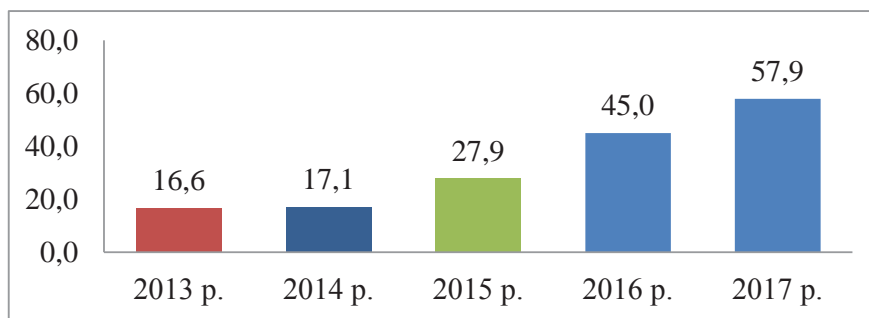

Рис. 1. Динаміка загального обсягу капітальних інвестицій в сільськогосподарські підприємства у 2014–2017 роках, млрд. грн.

Джерело: розробка авторами за джерелом [3]

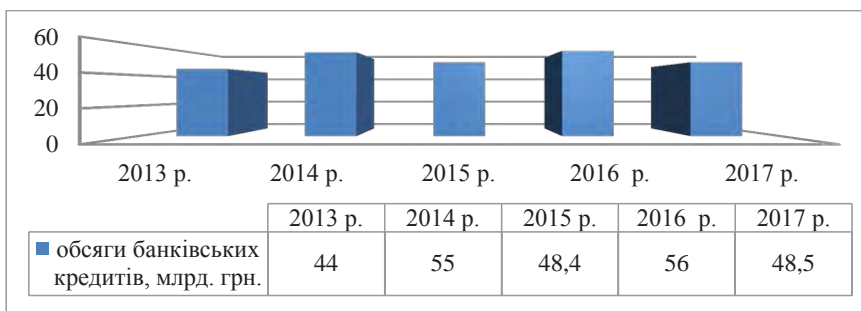

Рис. 2. Обсяги кредитів, наданих банками, підприємствам сільського господарства протягом 2013–2017 років

Джерело: розробка авторами за джерелом [3]

попиту на вітчизняні векселі та вторинного ринку векселів, незначне використання вексельних операцій у середньому та малому бізнесі, тощо.

З метою запровадження нової форми кредитування сільськогосподарських підприємств під заставу майбутнього урожаю було прийнято Закон України «Про аграрні розписки» [6]. За статтею 1 даного Закону, аграрна розписка – це товаророзпорядчий документ, що фіксує безумовне зобов'язання боржника, яке забезпечується заставою, здійснити поставку сільськогосподарської продукції або сплатити грошові кошти на визначених у ньому умовах. Аграрні розписки можуть видаватися особами, які мають право власності на земельну ділянку сільськогосподарського призначення або право користування такою земельною ділянкою на законних підставах для здійснення виробництва сільськогосподарської продукції [3].

Аграрні розписки з'явилися в Україні у 2014 році. Станом на 5 грудня 2017 року в Україні було оформлено 165 аграрних розписок на суму 1,12 млрд гривень [1].

На сьогоднішній день, така форма кредитування є найбільш альтернативним джерелом забезпечення підприємств сільського господарства фінансовими ресурсами. В розробці механізму функціонування аграрних розписок беруть участь Групи Світового Банку та Державного Секретаріату з Економічних Питань Швейцарії (SECO). Такий інструмент в розрахунках є доступнішим для середніх і малих сільськогосподарських підприємств.

Водночас, використання аграрних розписок несе певні ризики для суб'єктів аграрного сектору, зокрема: неврожай або його втрата, велика кількість співвласників однієї земельної ділянки, нерозуміння принципів роботи з аграрними розписками на початковому етапі, неготовність правової та судової систем швидко приймати рішення, слабкий розвиток виконання судових рішень, відсутність єдиної бази даних по підприємствах, єдиного реєстру земельних ділянок і прав на них, тощо.

Отже, використання аграрних розписок є реальною заміною класичного банківського кредитуванню щодо залучення фінансових ресурсів.

Одним зі шляхів інвестування економіки є лізинг, який відіграє важливу роль в технічному забезпеченні агропромислового комплексу. Лізинг є кредитною операцією, яка базується на принципах терміновості, зворотності та платності. За даними Національної комісії з фінансових послуг, сільське господарство є одним із лідерів залучення фінансів за допомогою операцій лізингу.

Станом на 30 вересня 2017 р. вартість договорів фінансового лізингу становила в сільському господарстві 6,5 млрд грн, а його частка в загальному обсязі операцій лізингу – 27%, хоча порівняно з аналогічним періодом минулого року, відбулося певне зниження обсягу лізингових операцій у сільському господарстві на 0,54 млрд гривень. При цьому вартість договорів фінансового

лізингу, за якими закуплено техніку, машини та устаткування для сільського господарства, становила 5,53 млрд гривень [1]. Підприємства сільського господарства найбільше зацікавлені в програмах, які поєднують мінімальні початкові витрати з доступними щомісячними витратами. Важливим є питання встановлення сезонних графіків лізингових платежів, що співпадають з особливостями сфери сільського господарства.

Сільськогосподарські підприємства не можуть здійснювати швидкі зміни у виробництві та повільно адаптуються до змін зовнішнього середовища, саме тому існує необхідність їх постійного державного захисту, «м'якіших» умов та тривалого адаптаційного періоду. Основними аспектами державної підтримки є сукупність економічних, правових та організаційних заходів.

7 лютого Кабінет міністрів схвалив програми підтримки аграрного сектору за головними напрямками у рамках державного бюджету на 2018 рік. На державну підтримку сільськогосподарської галузі у 2018 році, відповідно до Бюджетного Кодексу України, планували направити 1% від ВВП аграрної галузі. Державна підтримка аграрного сектора на 2018 рік становить 6,3 млрд. гривень. Проте, поки що, жодного офіційного документу ані уряд, ані Мінагрополітики не оприлюднили [4].

У 2013 році обсяг дотацій сільськогосподарським підприємствам становив 4175,43 млн. грн., що є рекордним показником за останні 5 років. З 2013 по 2016 роки спостерігається тенденція до зменшення обсягів дотацій підприємствам сільського господарства, за цей період їх поменшало на 3964,93 млн. гривень. У 2017 році в порівнянні з попереднім періодом, обсяг дотацій збільшився на 3217,1 млн. гривень (рис. 3).

Також, державне фінансування сільськогосподарських підприємств здійснюється за підтримки Аграрного фонду та Державної продовольчо-зернової корпорації України. Аграрний фонд активно розвиває систему форвардних контрактів, яка дозволяє фінансувати посівну і збиральну кампанії сільськогосподарських підприємств практично будь-яких розмірів.

Проте, сільськогосподарським підприємствам все ж не вистачає державної допомоги, навіть не дивлячись на розробку та втілення численних програм їх підтримки. Необхідність забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств фінансовими ресурсами з боку держави зумовлена певними

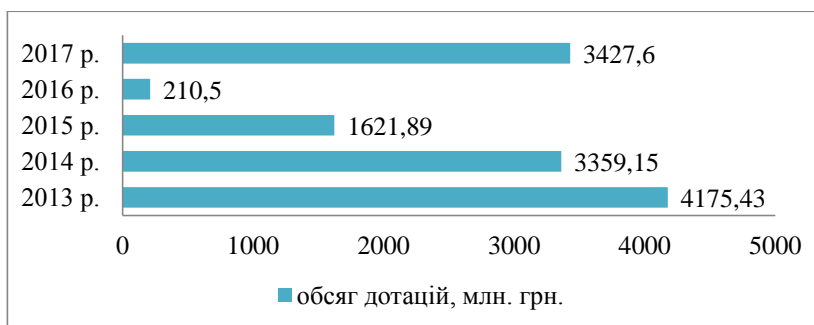

Рис. 3. Динаміка дотацій наданих агропідприємствам у 2013-2017 роках

Джерело: розробка авторами за джерелом [3]

особливостями, до яких належать: зниження купівельної спроможності населення, яка обмежує можливість підвищення цін на сільськогосподарську продукцію, відставання України від розвинутих країн за рівнем науково-технічного прогресу та розвитку передових технологій тощо, потреба в інвестиціях для підтримки родючості ґрунту, низький рівень розвитку інфраструктури сільської місцевості, розрив економічних і технологічних зв'язків між різними сферами агропромислового комплексу.

Висновки. Отже, кожне сільськогосподарське підприємство самостійно приймає рішення щодо залучення тих чи інших джерел фінансування. Саме тому, необхідно обирати оптимальний варіант, оскільки фінансова стабільність є гарантією

якості готової продукції. У зв'язку з недостатньою державною допомогою, сільськогосподарські підприємства змушені залучати організації зі сторони для забезпечення комплексу польових робіт та оплачувати їх послуги, що спричинене високими відсотковими ставками та низьким рівнем технічного забезпечення. Сільськогосподарські підприємства повинні вирішити велику кількість питань, пов'язаних із джерелами та ефективністю залучення фінансових ресурсів. Варто звернути увагу на те, що жоден із вищезазначених шляхів фінансового забезпечення не може почати діяти самостійно, лише завдяки постійній взаємодії різних джерел фінансування й державної підтримки можливі якісні зрушення в аграрній сфері.

Список літератури:

1. Гаряча агрополітика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agropolit.com/spetsproekty/391-finansova-simka--osnovni-sposobi-otrimati-koshti-dlya-rozvitku-agrarnogo-biznesu>.
2. Гривківська О.В. Джерела фінансування підприємств аграрного сектора економіки / О.В. Гривківська, 2004. – С. 92.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Економічна правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2018/02/16/634168/>.
5. Закон України «Про аграрні розписки» за станом на 11.08.2013 р. / Відомості Верховної Ради України. – 2013. – С. 6951. Гуменюк О.С. Бюджетне фінансування сільського господарства / О.С. Гуменюк, 2000. – 144 с.
6. Лункіна Т.І. Використання фінансового лізингу на сільськогосподарських підприємствах – запорука ефективного господарювання / Т.І. Лункіна, 2011. – С. 128.
7. Стецюк Ю.П. Передумови розвитку банківського інвестиційного кредитування аграрних проєктів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/Vsnau/2010_2/56Stesuk_Yu.pdf.
8. Українська аграрна конфедерація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroconf.org>.
9. Український клуб аграрного бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/umovi_vedennya_agrobiznesu/investitsii_finansuvannya.

Вудвуд В.В., Шанюк А.В.

Черновицкий торгово-экономический институт
Киевского национального торгово-экономического университета

ПРОБЛЕМЫ ФИНАНСОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация

В статье освещены особенности функционирования и основные проблемы финансирования деятельности сельскохозяйственных предприятий Украины. Проанализирована динамика формирования источников их финансирования. Исследованы особенности обеспечения капитальными инвестициями, банковскими кредитами и другими формами финансирования сельскохозяйственных предприятий. Изучены факторы, влияющие на финансовую устойчивость. Предложены пути решения проблем финансового обеспечения деятельности сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: финансовое обеспечение, финансовое состояние предприятия, инвестиции, лизинг, банковское кредитование, государственная помощь, аграрные расписки, вексельное финансирование.

Vudvud V.V., Shanyuk O.V.

Chernivtsi Trade and Economic Institute
Kyiv National University of Trade and Economics

PROBLEMS OF FINANCIAL PROVISION OF AGRICULTURAL ENTERPRISES ACTIVITIES

Summary

In the article the features of functioning and main problems of financing of activity of agricultural enterprises of Ukraine are highlighted. Dynamics of formation of sources of their financing is analyzed. The features of provision of capital investments, bank loans and other forms of financing of agricultural enterprises are investigated. The factors influencing financial stability are studied. The ways of solving financial support problems of agricultural enterprises are offered.

Keywords: financial support, financial condition of the enterprise, investments, leasing, bank lending, state aid, agricultural receipts, bill financing.